

secundum superiorem disputationem, remissis peccatis et non imputatis, propter ipsam quoque piam pœnitentiam, non immerito dici possit inventus secundum cor Dei; tamen omnes voluntates Dei quomodo fecit? Qui cum excellentissime laudaretur, quando ejus tempora et facta Scriptura narravit, notatus est tamen, quod non destruxit excelsa, ubi sacrificabat populus Dei contra præceptum Dei, qui tantummodo in tabernaculo testimonii sibi sacrificari jusserat; quamvis et in iisdem excelsis eidem sacrificaretur Deo: quæ postmodum excelsa ex ipsius David semine propagatus rex Ezechias cum testimonio magnæ suæ laudis evertit¹.

4°. Sicut potui, respondi inquisitionibus tuis. Si quid de istis rebus invenisti melius; sive invenire potueris, gratissimum habebimus, si nos feceris nosse. Ego enim, quod et supra de me commemoravi, magis amo discere, quam docere.

¹ 4 Reg. xvii, 4.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EPISTOLÆ

SECUNDUM ORDINEM TEMPORUM

NUNC PRIMUM DISPOSITÆ

ET QUATUOR IN PARTES DIGESTÆ.

Classis I continet Epistolas, quas scripsit nondum episcopus, ab anno Christi videlicet 386 ad 395.

II. Quas episcopus ante collationem Carthaginensem cum Donatistis habitam, et ante detectam in Africa Pelagii hæresim scripsit, ab anno 396 ad 410.

III. Quas scripsit reliquo vitæ tempore, ab anno 411 ad 430.

IV. Nonnullas ipso etiam episcopo scriptas complectitur, quarum tempus minus compertum.

CLASSES I et II.

CLASSIS I.

EPISTOLA I¹.

HERMOGENIANO AUGUSTINUS.

Consilium aperit Augustinus suorum librorum de Academicis, et Hermogenianum sententiam rogat de eo, quod sub finem tertii libri de iisdem philosophis pronuntiavit.

I. ACADEMICOS ego ne inter jocandum quidem unquam lacessere auderem : quando enim me tantorum virorum non moveret auctoritas, nisi eos putarem longe in alia, quam vulgo creditum est, fuisse sententia? Quare potius eos imitatus sum quantum valui, quam expugnavi, quod omnino non valeo. Videtur enim mihi satis congruisse temporibus, ut si quid sincerum de fonte Platonico flueret, inter umbrosa et spinosa dumeta potius in pastionem paucissimorum hominum duceretur, quam per aperta manans irruentibus passim pecoribus nullo modo posset liquidum purumque servari. Quid enim convenientius pecori est, quam putari animam corpus esse? contra hujusmodi homines opinor ego illam utiliter excogitatum Dei veri² artem atque rationem. Hoc autem sæculo cum jam nullos videamus philosophos, nisi forte amiculo corporis, quos quidem haud censuerim dignos tam venerabili nomine, reducendi mihi videntur homines (si quos Academicorum

¹ Alias cccxiii. quæ autem i erat, nunc cxxxii. — Scripta circiter finem anni 386. — ² Forte tegendi veri.

per verborum ingenium a rerum comprehensione deterruit sententia) in spem reperiendæ veritatis : ne id quod eradicandis altissimis erroribus pro tempore accommodatum fuit, jam incipiat inserendæ scientiæ impedimento esse.

II. Tantum enim tunc variarum sectarum studia flagrabant, ut nihil metuendum esset nisi falsi approbatio. Pulsus autem quisque illis argumentis ab eo, quod se firmum et inconcussum tenere crediderat, tanto constantius atque cautius aliud quærebat, quanto et in moribus major erat industria, et in natura rerum atque animorum altissima et implicitissima latere veritas sentiebatur. Tanta porro nunc fuga laboris et incuria bonarum artium, ut simul atque sonuerit, acutissimis philosophis esse visum nihil posse comprehendere : dimittant mentes et in æternum obducant. Non enim audent vivaciores se illis credere, ut sibi appareat, quod tanto studio, ingenio, otio, tam denique multa multiplicique doctrina, postremo vita etiam longissima Carneades invenire non potuit. Si vero etiam aliquantum obnitentes adversus pigritiam, legerint eosdem libros, quibus quasi ostenditur naturæ humanæ denegata perceptio; tanto torpore indormiscunt, ut nec cœlesti tuba evigilent.

III. Quamobrem cum gratissimum habeam fidele iudicium tuum de libellis meis, tantumque in te momenti ponam, ut nec error in tuam prudentiam, nec in amicitiam simulatio cadere possit, illud magis peto diligentius consideres, mihi que rescribas, utrum approbes quod in extremo tertii libri suspiciosius fortasse quam certius; utilius tamen, ut arbitror, quam incredibilius putavi credendum. Equidem quoquo modo se habeant illæ litteræ, non tam me delectat quod, ut scribis, Academicos vice- rim, (scribis enim hoc amanti forte quam verius,) quam

quod mihi abruperim odiosissimum retinaculum, quo ab philosophiæ ubere desperatione veri, quod est animi pabulum, refrenabar.

EPISTOLA II¹.

ZENOBIO (1) AUGUSTINUS.

Zenobio desiderium exponit suum, ut disputationem inter se cœptam, inter se finiãnt.

I. BENE inter nos convenit, ut opinor, omnia quæ corporeus sensus attingit, ne puncto quidem temporis eodem modo manere posse, sed labi, effluere et præsens nihil obtinere, id est, ut latine loquar, non esse. Horum itaque perniciosissimum amorem, poenarumque plenissimum, vera et divina philosophia monet frenare atque sopire: ut se toto animus, etiam dum hoc corpus agit, in ea quæ semper ejusdem modi sunt, nec perëgrino pulchro placent, feratur atque æstuet. Quæ cum ita sint, et cum te verum ac simplicem, qualis sine ulla sollicitudine amari potes, in semetipsa mens videat, fatemur tamen congressum istum atque conspectum tuum, cum a nobis corpore discedis, locisque sejungeris, quærere nos, eoque dum licet cupere. Quod profecto vitium, si te bene novi, amas in nobis: et cum omnia bona optes charissimis et familiarissimis tuis, ab hoc eos sanari metuis. Si autem tam potenti animo es, ut et agnoscere hunc laqueum, et eo captos irridere valeas, næ tû magnus atque alius. Ego quidem quandiu desiderio absentem, desiderari me volo.

¹ Alias cxxiv. quæ autem erat ii, nunc cxxxv. — Scripta circa finem anni 386.

Invigilo tamen, quantum queo, et enitor, ut nihil amem quod abesse a me invito potest. Quocum officio commoneo te interim, qualiscumque sis, inchoatam tecum disputationem perficiendam, si curæ nobismetipsis sumus. Nam eam cum Alypio perfici nequaquam sinerem, etiamsi vellet. Non vult autem. Non enim est humanitatis ejus nunc mecum operam dare, ut in quam multis possemus litteris te nobiscum teneamus, nescio qua necessitate fugientem.

EPISTOLA III¹.

NEBRIDIO (1) AUGUSTINUS.

Nebridio respondet Augustinus immerito se ab ipso vocari beatum, qui tam multa ignoret. Qua in re sita sit vera beatitudo.

I. UTRUM nescio quo, ut ita dicam, blandiloquio tuo factum putem an vere ita se res habeat; incertum apud me est. Nam repente accidit, nec satis deliberatum est, quatenus debeat committi fidei. Expectas quid isthuc sit. Quid censes? Prope persuasisti mihi, non quidem beatum esse me: nam id solius sapientis prædium est: sed certe quasi beatum: ut dicimus hominem, quasi hominem in comparatione hominis illius quem Plato noverat; aut quasi rotunda et quasi quadra ea quæ videmus, cum longe ab eis absint quæ paucorum animus videt. Legi enim litteras tuas ad lucernam jam cœnatus; proxime erat cubitio, sed non ita etiam dormitio: quippe diu mecum

¹ Alias cli. quæ autem iii erat, nunc cxxxvii. — Scripta anno 387.

in lecto situs cogitavi, atque has loquelas habui, Augustinus ipse cum Augustino: Nonne verum est quod Nebridio placet, beatos nos esse? non utique: nam stultos adhuc esse, nec ipse audet negare. Quid si etiam stultis beata vita contingit? durum, quasi vero parva, vel alia ulla miseria sit quam ipsa stultitia. Unde ergo illi visum est? an lectis illis libellis etiam sapientem me ausus est credere? Non usque adeo temeraria est lætitia gestiens, præsertim hominis, cujus quanti ponderis consideratio sit, bene novimus. Illud igitur est; scripsit quod nobis putavit dulcissimum fore; quia et illi dulce factum est, quidquid posuimus in illis litteris, et scripsit gaudens, nec curavit quid committendum gaudenti calamo esset. Quid si *Soliloquia* legisset? lætaretur multo exundantius, nec tamen reperiret plus aliquid, quod me appellaret, quam beatum. Cito ergo summum nomen effudit in me, nec sibi aliquid reservavit, quod de me lætior asseveret. Vide lætitia quid faciat.

II. Sed ubi est ista beata vita? ubi? ubinam? O si ipsa esset, repelleret atomos Epicuri. O si ipsa esset, sciret nihil deorsum esse, præter mundum. O si ipsa esset, nosset extrema spheræ tardius rotari quam medium, et alia similia, quæ similiter novimus. Nunc vero quomodo vel qualiscumque beatus sum, qui nescio cur tantus mundus sit, cum rationes figurarum per quas est, nihil prohibeant esse, quanto quis voluerit, ampliores? Aut quomodo non mihi diceretur, imo non cogereur confiteri corpora in infinitum secari, ut a certa velut basi in quantitatem certam certus corpusculorum numerus surgeret? Quare cum corpus nullum esse minimum sinitur, quo pacto sinamus esse amplissimum, quo amplius esse non possit: nisi forte illud quod Alypio aliquando dixi occultissime, habet magnam vim: ut quoniam numerus ille intelligibilis in-

finite crescit, non tamen infinite minuitur, nam non eum licet ultra monadem resolvere: contra sensibilis (nam quid est aliud sensibilis numerus, nisi corporeum vel corporum quantitas?) minui quidem infinite, sed infinite crescere nequeat. Et ideo fortasse merito philosophi in rebus intelligibilibus divitias ponunt, in sensibilibus egestatem. Quid enim ærumnosius, quam minus atque minus semper posse fieri? Quid ditius, quam crescere quantum velis, ire quo velis, redire cum velis, quo usque velis, et hoc multum amare, quod minui non potest? Quisquis namque intelligit istos numeros, nihil sic amat ut monadem, nec mirum, cum per eam fiat, ut cæteri amentur. Sed tamen cur tantus est mundus? Poterat enim esse vel major, vel brevior: nescio. Tale est enim. Et cur hoc loco potius quam illo: nec in ea re debet esse quæstio, ubi quidquid esset, quæstio esset. Unum illud multum movebat, quod infinite corpora secarentur. Cui fortasse responsum est, de vi contraria intelligibilis numeri.

III. Sed expecta, videamus quid sit hoc nescio quid, quod suggeritur menti: certe sensibilis mundus, nescio cujus intelligibilis imago esse dicitur. Mirum autem est, quod in imaginibus videmus, quas specula referunt: nam quamvis ingentia specula sint, non reddunt majores imagines, quam sunt corpora etiam brevissima objeca. In parvis autem specillis, sicut in pupillis oculorum, etsi magna facies sese opponat, brevissima imago pro modo speculi formatur. Ergo et imagines corporum minui licet, si specula minuantur: augeri, si augeantur, non licet. Hic profecto aliquid latet, sed nunc dormiendum est. Neque enim Nebridio beatus quærendo videor, sed fortasse aliquid inveniundo. Id autem aliquid quid est? an illa ratiocinatio, cui tanquam unicæ meæ blandiri soleo, et ea me nimis oblectare?

IV. Unde constamus? ex animo et corpore. Quid horum melius? videlicet animus. Quid laudant in corpore? nihil aliud video quam pulchritudinem. Quid est corporis pulchritudo? congruentia partium cum quadam coloris suavitate. Hæc forma ubi vera melior, an ubi falsa? quis dubitet ubi vera est, esse meliorem? Ubi ergo vera est? in animo scilicet. Animus igitur magis amandus est quam corpus. Sed in qua parte animi ista est veritas? in mente atque intelligentia. Quid huic adversatur? sensus. Resistendum ergo sensibus totis animi viribus? liquet. Quid si sensibilia nimium delectant? fiat ut non delectent. Unde fit? consuetudine iis carendi appetendique meliora. Quid si moritur animus? ergo moritur veritas, aut non est intelligentia veritas, aut intelligentia non est in animo, aut potest mori aliquid in quo aliquid immortale est: nihil autem horum fieri posse Soliloquia nostra jam continent, satique persuasum est: sed nescio qua consuetudine malorum territamur atque titubamus. Postremo etiamsi moritur animus, quod nullo modo posse fieri video, non esse tamen beatam vitam in lætitia sensibilium, hoc otio satis exploratum est. His rebus fortasse atque talibus Nebridio meo si non beatus, at certe quasi beatus videor: videar et mihi: quid inde perdo, aut cur parcam bonæ opinioni? Hæc mihi dixi: deinde oravi, ut solebam, atque dormivi.

V. Hæc placuit scribere tibi. Delectat enim me quod mihi gratias agis, si nihil te quod in buccam venerit celem, et gaudeo, quia sic tibi placeo. Apud quem igitur libentius ineptiam, quam cui displicere non possum? at si in potestate fortunæ est, ut hominem amet homo, vide quam beatus sim, qui de fortuitis tam multum gaudeo, et talia bona, fateor, desidero mihi ubertim accrescere. Fortunæ autem bona verissimi sapientes, quos solos beatos fas est vocari, nec timeri voluerunt, nec cupi, an cupiri, tu

videris. Et belle accidit. Nam volo me declinationis hujus gnarum facias. Cum enim adjungo verba similia, incertior fio. Nam ita est cupio, ut fugio, ut sapio, ut jacio, ut capio; sed utrum fugiri an fugi, utrum sapiri an sapi, sit modus infinitus, ignoro. Possem attendere jaci et capi, ni vererem ne me caperet, et pro ludibrio jaceret quo vellet, qui aliud jactum et captum, aliud fugitum, cupitum, sapitum esse convinceret. Quæ item tria, utrum penultima longa et inflexa, an gravi brevique pronuntianda sint, similiter nescio. Provocaverim te ad epistolam longiorem, peto ut paulo diutius te legam. Nam non queo tantum dicere, quantum volupe est legere te.

EPISTOLA IV¹.

NEBRIDIO AUGUSTINUS.

Augustinus Nebridio, significans ei quantum profecerit in secessu, complatione rerum æternarum.

I. MIRUM admodum est, quam mihi præter spem evenerit, quod cum requiro quibus epistolis tuis mihi respondendum remanserit, unam tantum inveni, quæ me adhuc debitorem teneret, qua petis ut tanto nostro otio, quantum esse arbitraris tecum, aut nobiscum cupis, indicemus tibi quid in sensibilis atque intelligibilis naturæ discernentia, profecerimus. Sed non arbitror occultum tibi esse, si falsis opinionibus tanto quisque inseritur magis, quanto magis in eis familiarisque volutatur, multo id facilius in rebus veris animo accidere. Ita tamen pau-

¹ Alias cxvii. quæ autem iv erat, nunc cxxxvi. — Scripta circa annum 387.

tamen paulatim ut per ætatem proficimus. Quippe cum plurimum inter puerum et juvenem distet, nemo a pueritia quotidie interrogatus se aliquando juvenem dicet.

II. Quod nolò in eam partem accipias, ut nos in his rebus quasi ad quamdam mentis juventutem firmioris intelligentiæ robore pervenisse existimes. Pueri enim sumus, sed ut dici assolet, forsitan belli, et non mali. Nam plerumque perturbatos et sensibilibus plagarum curis refertos mentis oculos illa tibi notissima ratiuncula in respirationem levat, mentem atque intelligentiam oculis et hoc vulgari aspectu esse meliorem: quod non ita esset, nisi magis essent illa quæ intelligimus, quam ista quæ cernimus. Cui ratiocinationi utrum nihil valide inimicum sit, peto tecum consideres. Hæc ego interim recreatus, cum Deo in auxilium deprecato, et in ipsum, et in ea quæ verissime vera sunt attolli cœpero, tanta nonnunquam rerum manentium præsumptione compleor, ut mirer interdum illa mihi opus esse ratiocinatione, ut hæc esse credam, quæ tanta insunt præsentia, quanta sibi quisque sit præsens. Recole tu quoque: nam te fateor hujus rei esse diligentior, ne quid forte nesciens rescriptis adhuc debeam. Nam mihi non facit fidem tam multorum onerum, quæ aliquando numeraveram, tam repentina depositio: quamvis te accepisse litteras meas non dubitem, quarum rescripta non habeo.

EPISTOLA V¹.

AUGUSTINO NEBRIDIUS.

Augustinum Nebridius deplorat, quod nimium interpelletur civium negotiis ab otio contemplationis.

« ITA-NE est, mi Augustine, fortitudinem ac tolerantiam negotiis civium præstas, necdum tibi redditur illa exoptata cessatio? Quæso, qui te tam bonum homines interpellant? credo qui nesciunt quid ames, quid concupiscas. Nullus-nè tibi est amicorum, qui eis amores referat tuos? Nec Romanianus nec Lucinianus? Me certe audiant. Ego clamabo, ego testabor, te Deum amare, illi servire atque inhærere cupere. Vellem ego te in rus meum vocare, ibique acquiescere. Non enim timebo me seductorem tui dici a civibus tuis, quos nimium amas, et a quibus nimium amaris. »

¹ Alias cxiv. quæ autem v erat, nunc cxxxviii. — Scripta circa finem anni 368.

EPISTOLA VI¹.

AUGUSTINO NEBRIDIUS.

Scribit Nebridius videri sibi memoriam sine phantasia esse non posse; tum etiam phantasie vim non a sensu, sed a se potius imagines rerum habere.

I. « EPISTOLAS tuas perplacet ita servare ut oculos meos. Sunt enim magnæ, non quantitate, sed rebus, et magnarum rerum magnas continent probationes. Illæ mihi Christum, illæ Platonem, illæ Plotinum sonabunt. Erunt igitur mihi, et ad audiendum propter eloquentiam dulces, et ad legendum propter brevitatem faciles, et ad intelligendum propter sapientiam salubres. Curabis ergo quod tuæ menti sanctum bonumve fuerit visum, me docere. His autem litteris respondebis, cum de phantasia et memoria subtilius aliquid disputaris. Mihi enim ita videtur, quod quamvis non omnis phantasia cum memoria sit, omnis tamen memoria sine phantasia esse non possit. Sed dicis: Quid cum recordamur nos intellexisse, aut cogitasse aliquid? Contra hæc ego respondeo et dico, propterea hoc evenisse, quia cum intelleximus vel cogitavimus corporeum ac temporale aliquid, genuimus quod ad phantasia pertinet: nam aut verba intellectui cogitationibusque nostris adjunximus, quæ verba sine tempore non sunt, et ad sensum vel phantasia pertinent: aut tale aliquid intellectus noster cogitatione passus est, quod in animo

¹ Alias LXXI. quæ autem VI erat, nunc XXXII. — Scripta circa initium anni 389.

phantastico memoriam facere potuisset. Hæc ego inconsiderate ac perturbate, ut soleo, dixi: tu explorabis, et falso rejecto, veritatem in litteris conferes.»

II. « Audi aliud: Cur, quæso te, non a se potius quam a sensu phantasia habere omnes imagines dicimus? Potest enim, quemadmodum animus intellectualis ad intelligibilia sua videnda a sensu admonetur potius quam aliquid accipit, ita et phantasticus animus ad imagines suas contemplandas, a sensu admoneri potius quam aliquid assumere. Nam forte inde contingit, ut ea quæ sensus non videt, ille tamen aspicere possit: quod signum est, in se et a se habere omnes imagines. De hac re quoque quid sentias, respondebis.»

EPISTOLA VII¹.

NEBRIDIO AUGUSTINUS.

Augustinus quæstionem utramque a Nebridio motum discutit.

I. PROEMIO supersidam, et cito incipiam quod me jamjamque vis dicere, præsertim non cito desiturus. Memoria tibi nulla videtur esse posse sine imaginibus vel imaginariis visis, quæ phantasiarum nomine appellare voluisti: ego aliud existimo. Primum ergo videndum est, non nos semper rerum prætereuntium meminisse, sed plerumque manentium. Quare cum sibi memoria præteriti temporis vindicet tenacitatem: constat eam tamen partim eorum esse, quæ nos deserunt, partim eorum, quæ deseruntur a no-

¹ Alias LXXII. quæ autem VII erat, nunc CXLII. — Scripta circa initium anni 389.

bis. Nam cum recordor patrem meum, id utique recordor quod me deseruit, et nunc non est: cum autem Carthaginem, id quod est, et quod ipse deserui. In utroque tamen generum horum præteritum tempus memoria tenet. Nam et illum hominem, et istam urbem, ex eo quod vidi, non ex eo quod video, memini.

II. Hic tu fortasse quæris: Quorsum ista? præsertim cum animadvertas utrumlibet horum non posse in memoriam venire, nisi viso illo imaginario. At mihi satis est sic interim ostendisse, posse dici earum etiam rerum, quæ nondum interierunt, memoriam. Verum quid me adjuvet, facito intentus accipias. Nonnulli calumniantur adversus Socraticum illud nobilissimum inventum, quo asseritur, non nobis ea quæ discimus, veluti nova inseri, sed in memoriam recordatione revocari; dicentes memoriam præteritarum rerum esse, hæc autem quæ intelligendo discimus, Platone ipso auctore, manere semper, nec posse interire, ac per hoc non esse præterita: qui non attendunt illam visionem esse præteritam: qua hæc aliquando vidimus mente; a quibus quia defluximus, et aliter alia videre cœpimus, ea nos reminiscendo revivere, id est, per memoriam. Quamobrem si, ut alia omitam, ipsa æternitas semper manet, nec aliqua imaginaria figmenta conquirat, quibus in mentem quasi vehiculis veniat, nec tamen venire posset, nisi ejus meminisset, potest esse quarumdam rerum sine ulla imaginatione memoria.

III. Jam vero quod tibi videtur anima etiam non usa sensibus corporis corporalia posse imaginari, falsum esse convincitur isto modo: Si anima priusquam corpore utatur ad corpora sentienda, eadem corpora imaginari potest, et melius (quod nemo sanus ambigit) affecta erat antequam his fallacibus sensibus implicaretur, melius affi-

ciuntur animæ dormientium quam vigilantium, melius phreneticorum quam tali peste carentium: his enim afficiuntur imaginibus, quibus ante istos sensus vanissimos nuntios afficiebantur: et aut verior erit sol quem vident illi, quam ille quem sani atque vigilantes; aut erunt veris falsa meliora. Quæ si absurda sunt, sicuti sunt, nihil est aliud illa imaginatio, mi Nebridi, quam plaga inflicta per sensus, quibus non, ut tu scribis, commemoratio quædam fit ut talia formentur in anima, sed ipsa hujus falsitatis illatio, sive, ut expressius dicatur, impressio. Quod sane te movet, quæ fiat ut eas facies formasque cogitemus, quas nunquam vidimus, acute movet. Itaque faciam quod ultra solitum modum hanc epistolam porrigat; sed non apud te, cui nulla est pagina gratior, quam quæ me loquaciorem apportat tibi.

IV. Omnes has imagines, quas phantasias cum multis vocas, in tria genera commodissime ac verissime distribui video. Quorum est unum sensus rebus impressum, alterum putatis, tertium ratis. Primi generis exempla sunt, cum mihi tuam faciem vel Carthaginem, vel familiarem quondam nostrum Verecundum (3), et si quid aliud manentium vel mortuarum rerum, quas tamen vidi atque sensi, in se animus format. Alteri generi subjiciuntur illa, quæ putamus ita se habuisse vel ita se habere, velut cum disserendi gratia quædam ipsi fingimus nequaquam impediunt veritatem, vel qualia figuramus cum legimus historias; et cum fabulosa vel audimus vel componimus vel suscipiamur. Ego enim mihi ut libet atque ut occurrit animo, Æneæ faciem fingo, ego Medææ cum suis anguibus alitibus junctis jugo, ego Chremetis et alicujus Parmenonis. In hoc genere sunt etiam illa, quæ sive sapientes, aliquid veri talibus involventes figuris, sive stulti variarum superstitutionum conditores pro vero attulerunt, ut est tarta-

reus Phlegethon, et quinque antra gentis tenebrarum, et stylus Septentrionalis continens cœlum, et alia poëtarum atque hæreticorum mille portenta. Dicimus tamen et inter disputandum, puta esse tres super invicem mundos, qualis hic unus est: et, puta quadrata figura terram contineri; et similia. Hæc enim omnia, ut se cogitationis tempestas habuerit, fingimus et putamus. Nam de rebus quod ad tertium genus attinet imaginum numeris maxime atque dimensionibus agitur: quod partim est in rerum natura, velut cum totius mundi figura invenitur, et hanc inventionem in animo cogitantis imago sequitur: partim in disciplinis tanquam in figuris geometricis et rhythmicis musicis, et infinita varietate numerorum: quæ quamvis vera, sicut ego autumo, comprehendantur, gignunt tamen falsas imaginationes, quibus ipsa ratio vix resistit: tametsi nec ipsam disciplinam disserendi carere hoc malo facile est, cum in divisionibus et conclusionibus quosdam quasi calculos imaginamur.

V. In hac tota imaginum sylva, credo tibi non videri primum illud genus ad animam, priusquam inhæreat sensibus, pertinere; neque hinc diutius disputandum: de duobus reliquis jure adhuc quæri posset, nisi manifestum esset, animam minus esse obnoxiam falsitatibus, nondum passam sensibilibus sensuumque vanitatem: at istas imagines quis dubitaverit istis sensibilibus multo esse falsiores? Nam illa quæ putamus et credimus, sive fingimus, et ex omni parte omnino falsa sunt, et certe longe ut cernis veriora sunt, quæ videmus atque sentimus. Jam in illo tertio genere quodlibet spatium corporale animo figuravero, quanquam id rationibus disciplinarum minime fallentibus cogitatio peperisse videatur, ipsis rursus rationibus arguentibus, falsum esse convinco. Quo fit, ut nullo pacto animam credam nondum corpore sentien-

tem, nondum per sensus vanissimos mortali et fugaci substantia, verberatam, in tanta falsitatis ignominia jacuisse.

VI. Unde ergo evenit, ut quæ non vidimus cogitemus; Quid putas, nisi esse vim quamdam minuendi et augendi animæ insitam, quam quocumque venerit necesse est afferat secum? quæ vis in numeris præcipue animadverti potest. Hac fit, verbi gratia, ut corvi quasi ob oculos imago constituta, quæ videlicet aspectibus nota est, demendo et addendo quædam, ad quamlibet omnino nunquam visam imaginem perducatur. Hac evenit ut per consuetudinem volventibus sese in talibus animis, figuræ hujusmodi velut sua sponte cogitationibus irruant. Licet igitur animæ imaginanti, ex his quæ illi sensus invexit, demendo, ut dictum est, et ad dendo, eâ gignere, quæ nullo sensu attingit tota; partes vero eorum, quæ in aliis atque aliis rebus attigerat. Ita nos pueri apud mediterraneos nati atque nutriti, vel in parvo calice aqua visa; jam imaginari maria poteramus; cum sapor fragorum et cornorum, antequam in Italia gustaremus, nullo modo veniret in mentem. Hinc est quod a primâ ætate cæci, cum de luce coloribusque interrogantur, quid respondeant non inveniunt. Non enim coloratas ullas patiuntur imagines, qui senserunt nullas.

VII. Nec mirere quo pacto ea, quæ in rerum natura figurantur et fingi possunt, non primo in anima quæ omnibus inest commixta volvantur, cum ea nunquam extrinsecus senserit. Nam etiam nos cum indignando aut lætando, cæterisque hujusmodi animi motibus, multos in nostro corpore vultus coloresque formamus, prius² nostra cogitatio quod facere possimus tales imagines concipit. Consequuntur ista miris illis modis, et committendis cogitationi tuæ cum in anima sine ulla corporalium figura falsitatum numeri actitantur occulti. Ex quo intelligas velim

² Forte non prius.